

AŞKA BENZER FOTOĞRAF

Ferruh N. Ayoğlu

Her şeyden önce, daha başlarken belirtmeli bir konuyu. Bu yazı, fotoğrafa yeni gönül verenlerin kendi özgürlüklerini bulmak yönünde düşünmeleri için hazırlanmış bir yazıdır. Dolayısıyla, deneyimlilere/ustalara hitap etmemektedir; kendilerinden gelecek eleştiriler tabii ki önemli ama “gereksiz tarama” nedeni olmak da istemem yani. Yine de olur da okurlarsa, sorumluluk kendilerine aittir.

Yaşamı anlamanın belki de en güzel yollarından biridir fotoğraf. O kare’yi yakalamak için bütün duyularını kapatır, sadece gözlerinle dalarsın hayatın içine. Bazen bir güzelliştir seni kendine çeken, bazen de bir çelişki. Hele de gözler, birleşirse neden-sonuç ilişkisini irdeleyen bir beyinle. İşte bir örnek. Ankara’nın 40 km ötesindedir Ahıboz Köyü. Her köy gibi, onun da orada olmasının bir nedeni vardır; verimli toprak, güzel bir akarsu ya da yol gibi. Ahıboz Köyü Ankara-Konya karayolu üzerindedir. Daha doğrusu öyleydi. Karayolunun değişen güzergahı, alınının ortasından vurdu onu. Ahıboz’un yolu sarmaladığı zamanlardan birinde, yolun hemen kıyısında bir tamirhane. Öğlen vakti, ara verilmiş çalışmaya. Tamirhanenin önünde kirli sarı, yaşlı bir traktör. Tamir edilmeyi mi bekliyor, yoksa bitmiş mi tamirat, belirsiz. Tamirhanenin önünde bir çırak. Çocuk henüz. Kir pas içinde. Kuvvetle olasıdır ki, güvencesiz çalışan bir çocuk işçi. Bir tabureye oturmuş, Pepsi içiyor. Dalıp hayatın içine basıyorsun deklanşöre. Ve bir soruyla başlıyor yaşamı anlamak: Niçin Pepsi içiyor? Çocuk işçinin yaşama ve çalışma koşulları, onu okyanus ötesi bir şirketin ürünü ile bulaştıran mekanizma. Fotoğrafı sevmemin belki de ilk nedeni bu. Yaşamı anlamaya çalışıyorum.

Fotoğraf bir sanat mıdır, muhtemelen evet. Sanat üzerine ahkam kesmek de aşar boyumu zaten. Ama bildiğim bir şey var; gerçeğin kendisidir fotoğraf. Stüdyoların yapay ışığında çekilmiş ya da baskıda dönüştürülmüş görüntülerden bahsetmiyorum “fotoğraf” derken. Bir ressam çizerken doğal bir görüntüyü, sık bulup sıra sıra ağaçları, azaltabilir belki ağaçların sayısını içinden geldiğince. Oysa fotoğraf, seçtiğiniz karenin içinde ne varsa görür. Her fotoğraf, sürekli akan zamanın içinde, asla geri gelmeyen bir an’ı içerir. Üstelik, uzaydaki herhangi iki obje, aynı anda aynı noktada bulunamayacağı için, benzeri olmayan o an, sadece fotoğrafı çekenin gözünden görülebilir. Bu nedenledir ki, her fotoğraf karesi tümüyle “özel” ve “benzersiz” niteliktedir. Bu da ikinci özel nedenim galiba. Aşka benzer fotoğraf, onu sizin gözünüzle sadece siz görebilirsiniz; özel ve benzersiz olarak.

Fotoğraf, herkesin kendi deneyimleriyle -ki bunlar bazen iyi bazen kötüdür- kendi yolunu bulduğu bir yolculuktur. Bu yönüyle bile özeldir işte. Yolun başlangıcı zorlu ve yanıltıcıdır. Yeni başlayanlar için en zor olan, aslında hepsi birer tuzak gibi önüne gelen bu yanılgılardan sıyrılmak ve “kendi” yolunun başlangıç noktasına varabilmektir. Bir örnekle başlayalım tuzaklardan ilkine. Yeni başlayanlar -ben onlara, kendimi de tanımladığım gibi fotoğraf sever demeyi tercih ediyorum- ustaların -ki onların çoğu da siz usta dediğiniz ustadır aslında- makine ve objektiflerine bakar, “acaba hangi makine” sorusuna yanıt arar içinde usulca. Bu ustaların bir kısmı birden fazla, üstelik de çoğu zaman yüksek kalitede makine ve objektif taşıyan kimselerdir. Böylesi etkileyici bir makine parkı ile dolaşmanın şüphesiz ki sayısız yararları da olabilir. Ancak, ustalık taşıdığınız makine ve objektif sayısı ile her zaman ilintili olmayan bir olgudur. Öyle olsa, elinde tek bir makine ile dolaşan bir Ara Güler için ne söylemek gerekir? Üstelik kıdemli fotoğrafçıların çoğunun her geçen gün makine ve objektif sayısını azaltarak safra atmaya çalıştıkları da pek dillendirilmeyen bir olgudur. Bana sorarsanız, üç makinem var; biri dijital, birinde pozitif birinde negatif film takılı ikisi klasik üç makine. Son üç yılda, üçünü birden taşımışlığım üç kez değil. Görece kıdemli fotoğrafçıların birden fazla makinesinin olmasının ardında yatan asıl nedense, pek yüksek sesle söylenmeyen bir gerçeklik olarak, elden çıkarmaya kıyamamaktır çoğu zaman. Gerçekten de birlikte zaman geçirdiğiniz yollar aştığınız ve o özel an’ları paylaştığınız makinenizi çıkartmak elden çoğu zaman zordur. Özlenir hatta eski makinenin ağırlığı, deklanşör sesi.

İşte ilk tuzak bu kelime ile başlar: Makine. Şimdi hemen “makine demeyelim efendim, kamera diyelim, SLR diyelim” diyenlerin sesini duyar gibi oluyorum. Hemen vereyim yanıtı. Bir aristokrat gibi o isimleri kullanmıyorum ben. Bir proleter gibi makine diyorum. Konuya dönersek, fotoğraf severler çoğu zaman iyi bir fotoğraf için iyi bir makine gerektiğini düşünür. Bu düşüncenin doğruluk payı da olabilir, ancak “mutlak ön koşul” değildir. Üstelik bu düşünce, aynı zamanda “pazarı canlandıran” sessiz bir dalgaya benzer. Size fotoğrafı makine çekiyor gibi gelebilir, ama değil. Fotoğrafı fotoğrafçı çeker. Dahası var; çoğu zaman objektif makineden daha önemlidir üstelik. Evet, fotoğraf çekmek için bir makine gerekir. Ancak, ondan önce siz gerektirirsiniz. Dedim ya aşka benzer fotoğraf; aşık olmak için önce insan olmak gerekir.

Geçelim ikinci tuzağa. İkinci tuzağımız “tüh o an’ı kaçırdım”. Bunu diyenlere söylenecek tek şey vardır: “Evet, o an’ı kaçırdın”. “Ne yapalım, bir dahaki sefere artık” derse, ona da söylenecek var: “Hayır, bir dahaki sefer olmayacak, o an gitti”. Yaşamın hiçbir şey aniden

olmaz. Tüm an'lar, kendinden önceki bir sürecin ürünüdür ve kendinden sonraki an'ları şekillendirir. Önemli olan, süreci öğrenmek ve o an gelmeden önce, doğru zamanda ve doğru yerde olup bekleyebilmektir o an'ın gelişini. Tüm fotoğrafçıların cebinde -buna ustalar da dahil- makinesini çıkartıp açana kadar geçmiş "tüh o an'ı kaçırdım"lar vardır. Örnek mi; güneş her akşam batıdan batar. Ne zaman grup yapar öğrenmek gerekir. Batan güneşin kıvılcığının önünde siyah dallar olsun istiyorsanız, günbatımı ile aranızda dalların olacağı bir yerde olmanız gerekir. Ya da sağınızdan yaklaşan kuşları görüp, arınıza girene kadar beklemeniz gerekir. Ne zaman grup olur sorusunu yanıtlamayacağım. Belki kitaplar da vardır açıklayan. Ben seyrettiğim günbatımlarından öğrendim. Size de önerim, sadece budur. Laf aramızda, bazen böyle bir günbatımında dalıp sevgilinin ellerini tutmaya, unutmak makineyi köşede ve kaçırmak o an'ı daha güzeldir. Ve bu durum "tüh o an'ı kaçırdım"lar arasında sayılmamalıdır. Aşka benzer fotoğraf, bazen minik bir an, büyük bir hedeften daha kıymetlidir.

Üçüncü tuzak, kurtulması daha zor bir engeldir. Bu durum, yüksek dozda verildiğinde hastayı öldürecek bir ilacın enjektörde kalacak şekilde yapılmasına benzer. İlacı yaparken sürekli enjektöre bakarsınız. Fotoğraf severler çoğu zaman birbirleriyle ya da daha kıdemlilerle bir araya gelip, fotoğraflar üzerine yorumlar yaparlar. Bu tehlikeli bir oyundur. "Bu fotoğrafı daha koyu çekmeliydin", "çerçeve şöyle olmalıydı" ya da "alan derinliği şöyle olmalıydı" türünden yorumlar, değişik bakış açılarını görebilmek ve düşünmek için yararlıdır. Belki gelecek denemelere de katkı verir. Ama hepsi o kadar. Yorumların tehlikesi, bir süre sonra, bireysel özgünlükleri yok etmeye, fotoğraf severleri homojenleştirmeye başlaması ile başlar. Bu girdaba düşen fotoğraf sever bir süre sonra "başkalarının fotoğrafları"nı çekmeye başlar. Kendi özgünlüğünü yitirdiği "başkalarının fotoğrafları". Bunun anlamı ise artık özgür olmamaktır. Bu yönüyle de aşka benzer fotoğraf. Birisine aşık olursunuz. Onun sizin istediğiniz gibi olmasını istersiniz. Hatta değiştirmeye çalışırsınız bazen sesli veya sessizce. Sonra o sizin istediğiniz gibi olunca, aslında kendinizi sevmeye başlarsınız. Bu ise onu yitirmenin başladığı süreçtir. Fotoğraf da aşk gibi, ancak özgürlüğün çocuğu olabilir. Girdaba düşenler ne yapmalı? Bırakmalı mı fotoğrafı? Hayır. Tabii ki, hayır. Fotoğraf makinesini bir süreliğine bırakıp yere, "Martı"yı okumalı.

Sondan bir önce, sıkça sorulan bir soruya değinmek gerekiyor. Amatör ve profesyonel fotoğrafçının farkı nedir? Şüphesiz ki, bu sorunun yanıtına, üretilen objeyi metaya çevirmek ve gelire dönüştürmek gibi literatür kokan yanıtlar verilebilir. Ancak, bir başka

boyutu daha var yanıtın. “Bence”, bulduğunu çekendir amatör, profesyonel ise çekmek istediği kare’yi arayıp bulan ve çekendir. Bu bağlamda, her fotoğrafçı, hem amatördür, hem profesyonel. Hemen belirtmeli ki, elinde makinesi dolaşan bir amatör daha “değersiz” değildir ve kıdemlilerin çoğunun etkileyici arşivi böyle yakalanmış kare’lerle doludur.

14 Eylül 2009, Zonguldak